

O Heer, wij danken U van harte / voor nooddrift en voor overvloed.
 Waar menig mens eet brood der smarte / hebt Gij ons mild en wel gevoed.
 Doch geef dat onze ziele / niet aan dit vergank'lijk leven kleev',
 Maar alles doe wat Gij gebiedt en eeuwig leev', amen.

Gemeente van Christus,

Sommige oudere gemeenteleden zien zichzelf bij deze woorden waarschijnlijk weer als kind rondom de eettafel zitten. Door de jaren heen kwam dit gebed tijdens bezoeken met enige regelmaat ter sprake, als het over bidden ging: "Mijn vader bad deze woorden elke middag en hij deed dat zó snel dat we er amper een woord van konden volgen. Lange tijd had ik geen idee wat hij nu eigenlijk zei."
 Ja, zo ging dat vroeger in veel gezinnen.

Bij ons thuis niet, trouwens: er werd een stukje gelezen uit de Statenvertaling (waar ik dan weer weinig van begreep) en aansluitend werd er in stilte gebeden of gedankt. Mijn vader was een zeer ingetogen man; ik heb hem nooit hardop een gebed horen uitspreken.

Wél herkenbaar was een andere klassieker: het kindergebed voor het slapen gaan:

Ik ga slapen, ik ben moe..... Alleen het eerste deel ervan. "Schoon mijn zonden vele zijn, maak om Jezus' wil mij rein..." en wat er allemaal daarna nog kwam, bleef achterwege. Wellicht vonden mijn ouders dat er op de zondag al voldoende nadruk op onze zondigheid werd gelegd.

Bidden op deze manier hoorde er als vanzelfsprekend bij. En ik nam aan dat God, die zich "daar" ergens in de hemel ophield - en mij weliswaar nooit verhoorde als ik om iets vroeg - mij op zijn minst wel hóórde, als ik me tot Hem wendde.

Voor veel mensen in onze tijd heeft bidden deze - kinderlijke - vanzelfsprekendheid verloren. Dat heeft, denk ik, voor een belangrijk deel hiermee te maken dat bepaalde oude beelden van God niet meer als geloofwaardig worden beleefd. God is geen oude (blanke) man met een witte baard op een witte wolk. Nee, natuurlijk niet, zeggen we dan. Maar is God dan nog wel "een Persoon"?

Bidden wordt ingewikkeld, als je ook het beeld van God als een Transcendent (dwz: boven ons uitstijgende) Persoon loslaat. Want als je God niet langer als een Persoon kunt zien, wat doe je dan eigenlijk, als je bidt? Tot wie of wat kan ik mij dan nog richten?

Spannende vragen, zeker in onzekere tijden.

Een herinnering aan een pastoraal contact van enkele jaren geleden, ik kan hem veilig, anoniem vertellen, zonder mijn ambtsgeheim te schenden:

Ik had een serie gesprekken met een nog vrij jonge vrouw. Ze was ongeneeslijk ziek. Opgegroeid in een behoorlijk orthodox milieu. In de loop van haar leven had ze op geloofsgebied een hele weg afgelegd. We hadden het geregeld over Godsbeelden. Als God voor jou niet langer die oude man op die wolk is...en als God voor jou ook niet langer een Hemels Persoon is, hoe ervaar je God dan? Hoe verhoud je je als gelovige tot iets abstracts? Kan dat? Kun je daar ook troost aan ontlenen? Kun je dan nog iets van geborgenheid bij God ervaren?

In de laatste fase van haar leven waren dat hele spannende, existentiële vragen. Want aan de ene kant kan het een enorme bevrijding zijn als je niet langer gelooft in een Persoonlijke God die jou ook nog eens persoonlijk een hele akelige ziekte zou hebben bezorgd. Een God die wereldwijd overal de hand in heeft. Maar je verliest er ook veel mee, als je zo'n oud Godsbeeld los moet laten.

"Tot wie kan ik nu nog bidden?", zei ze, "ik zou het eerlijk gezegd toch wel heel mooi vinden als er ergens iets of iemand is die mij hoort...en ziet. **Die mij niet loslaat, maar vasthoudt als ik val**, straks..."

Die laatste woorden deden me toen direct denken aan een gedicht van Hans Andreus: "Laatste gedicht" heet het.

Andreus stierf zelf, jong nog, aan kanker. Zijn laatste gedicht gaat zo:

*Dit wordt het laatste gedicht dat ik schrijf / nu het met mijn leven bijna is gedaan,
 de scheppingsdrift me ook wat is vergaan / met letterlijk de kanker in mijn lijf.*

*En, Heer (ik spreek je nu toch maar weer zo aan / ofschoon ik me nauwelijks daar iets bij voorstel.
 Maar ik praat liever tegen iemand aan dan in de ruimte / en zo is dit wel de makkelijkste manier
 om wat te zeggen) /*

hoe moet het nu, waar blijf ik met dat licht / van mij, van jou, wanneer het vallen, weg in het onverhoeds onnoemelijke begint? / ... of is het dat jij me er een onverdicht woord / dat niet uitgesproken hoeft / voor vindt?

Een gedicht dat in wezen een gebed is. Bij Andreus verwijst "Licht" naar wat wij "God" noemen. In talloos veel gedichten spreekt hij over dat "licht". Spreekt hij dat licht aan, of probeert het in woorden, in poëzie te vangen.

Dat licht dat in hem zelf zit. Het zit in jou... in mij. Tegelijkertijd schijnt het in - en over alles wat bestaat. Alles wat ontstaat en te zijner tijd weer vergaat.

In zijn laatste gedicht, op de drempel van de dood, richt de dichter zich voor de laatste keer tot dat licht... en spreekt het - verrassend genoeg - dan toch maar weer aan met "Heer". Zoals wij "Vader" zouden kunnen zeggen. "Onze Vader, die in de hemel is ...God fan fier en hein, ús Heit..."

Woorden voor wat zich niet in woorden laat vangen Maar we kunnen niet zonder woorden, of beelden. En ook wij praten uiteindelijk, denk ik, liever aan tegen iemand dan "in de ruimte", toch?

Totdat op een dag ook in ons leven met moment aanbreekt dat onze Vader ons zelf "het onverdichte woord, dat niet uitgesproken hoeft" in de mond legt. En misschien is dat wel de puurste vorm van gebed.

Bij het bidden hoef je niet eindeloos voort te prevelen, zegt Jezus. Dat is nergens goed voor. Ronkende volzinnen hoeven ook niet. Je kunt je daarnaast afvragen hoe zinvol het is om bijvoorbeeld – zoals ik vele jaren lang heb gedaan - in één kerkdienst maar liefst 4x een gebed tot de Allerhoogste te richten. Omdat dat zo hoorde, "liturgisch gezien".

Stel dat we God niet langer als die oude man op de wolk kunnen zien, stel dat we ons God ook niet meer als een persoon kunnen voorstellen, als we beseffen dat dat een beeld is, dat verwijst naar iets ontzagwekkends, ver boven ons verstand verheven, - Hoe "werkt" ons gebed dan?

Een jaar of vijf, zes geleden alweer nam ik rond deze tijd deel aan een meditatieweek in Zenriver.

Elke ochtend was er, in alle vroegte, een viering, waarin bepaalde teksten (sutra's) werden gereciteerd, rituelen uitgevoerd, maar er werd ook gebeden. De voorzanger, Simon, sprak elke dag gebedsintenties uit, precies (!) zoals wij dat in een kerkdienst doen.

Dat verbaasde me zeer, want Zen is geen godsdienst.

Voordat ik weer naar huis zou gaan, maakte ik nog een wandeling met deze Zenmonnik en ik vroeg hem wat hij nu deed, als hij die gebedsintenties uitsprak. "Tot wie of wat richten we ons dan", vroeg ik hem.

Goeie vraag!, zei hij. En na een tijdje in stilte verder te zijn gelopen, zei hij: in Zen geloven we dat alles onlosmakelijk met elkaar verbonden is. Dat alles wat we zeggen of doen direct of indirect invloed heeft op datgene waar we ons in ons gebed op richten. Als we bidden voor het welzijn van iemand en dat met al onze aandacht doen (!), zal dat dus zeker op enige wijze invloed hebben op diegene, hoe dan ook.

Afgelopen week dacht ik eraan terug, toen ik in een Zen-klassieker (The Three Pillars of Zen, Philip Kapleau, p.283 vv) een indrukwekkend voorbeeld las van hoe een gebed kan "werken":

Een jonge vrouw van 35 vertelt hoe ze toen ze begin 20 was trouwde. En een paar maanden later weduwe werd: haar man had een einde aan zijn leven gemaakt.

Haar wereld stortte in. Op een dag zakte ze letterlijk in elkaar, op de vloer van haar appartement. En kwamen er woorden in haar naar boven: ik ga dood... ik heb al mijn goden vermoord! Ik heb geen enkele mogelijkheid meer om op te staan (tot opstanding, zegt ze letterlijk). Ik ben totaal alleen!

En vanuit het diepst van haar binnenste kwam een kreet naar boven: Als er ergens in dit heelal een wezen is die het ook maar iets uitmaakt of ik leef of doodga, kom me dan te hulp...

In de dagen erna kwam de gedachte bij haar op een vriendin van haar te schrijven, die enige tijd daarvoor naar een ahsram, een soort geloofsgemeenschap, in India was vertrokken. Kern van haar brief: dit is mijn leven nu. Willen jullie alsjeblieft voor mij bidden? Er kwam een brief terug: we bidden elke dag voor je. Dat raakte haar zó dat ze besloot zelf naar die geloofsgemeenschap af te reizen.

Daar kwam ze langzaam maar zeker tot zichzelf. Er ervoer iets van wat wij "opstanding" zouden noemen.

Ik vertel het in een notendop. Zo gemakkelijk en snel ging het allemaal niet. Het was een langdurig en vaak pijnlijk proces. Maar zo werkte het bij haar wel. En het begon in zekere zin met die paar woorden die uit het diepst van haarzelf waren **opgeweld**.

"Uit diepten van ellende roep ik tot U, o Heer. Gij kunt verlossing zenden, ik werp mij voor U neer..."

(Ps.130:1). Ja, het is een verhaal uit de Zen-traditie. Maar de beweging die je erin kunt ontdekken sluit - in mijn beleving - wonderwel aan bij wat ons kan gebeuren als wij op een dergelijke manier zouden bidden. Bidden...vanuit het diepst van onszelf.

In onze Christelijke traditie is bidden van oudsher óók: een manier om naar binnen te keren. Dus niet “naar buiten”, daar waar “ergens” God is die mij dan hopelijk hoort. Maar de omgekeerde beweging: naar binnen keren. Een manier van bidden die “ons hart zuiver maakt”. En wie zuiver van hart is, zegt Jezus in de Zaligsprekingen, die zal God zien. Wat een wonderlijke woorden!

Wanneer je bidt, ga dan in je “binnenkamer” zegt Jezus (Herziene Statenvertaling). Die binnenkamer mag je letterlijk en figuurlijk opvatten, geloof ik. Bidden als inkeer in jezelf. In de hoop en het vertrouwen dat je zó iets van God zelf zult ervaren.

De stilte ingaan, niet langer dat eindeloze prevelen. Ook niet dat stille gebed in een kerkdienst, waarin de dominee oproept om zijn geprevel over te laten gaan in jouw geprevel over “wat een ander mens niet voor ons kan zeggen”, dat soort standaardformuleringen loslaten...

Maar de stilte ingaan, de stilte die God toezigt in Zijn verheven oord...in jouzelf

En ervaren wat er allemaal door je heengaat in die stilte. Je bezorgdheid over het klimaat, over de wereld waarin je kinderen en kleinkinderen zullen opgroeien. Hoe de oorlog daar in het Oosten zich gaat ontwikkelen, al die crisissen waarin ons land terecht is gekomen, je persoonlijke zorgen en onzekerheden... jouw geest als een vijver vol woelig, troebel water, troebel door alles wat er door je hoofd gaat.

Hoe langer je in die stilte blijft en je je niet laat meeslepen door alles wat er door je heen gaat, hoe helderder het water kan worden.

En dan kan de stilte gaan zingen. Een paar woorden maar, die boven komen drijven:

Neem mij aan zoals ik ben..... of: in Uw hand geborgen..... of: Licht ontloken aan het duister...

Een innerlijke stem die spreekt van dieper zin.

De gedachten van deze preek worden mooi samengevat in het gedicht van Eppie Dam, dat in twee talen hangt in het koor van de Redbadtsjerke yn Jorwert: Hûs om stil te wurden.

KLAS WIERSMA leest het tot besluit van deze overdenking met ons:

*Ut strjitten baltend en balstjoerich
ha ik in wei, in taflecht socht;
ik fûn, it hert benaud en roerich
in timpel boud út ademtocht.*

*Ut floed fan wurden bin ik kommen,
om tichter bij de klearre wel;
net om my del te jaan yn slomme
mar stil te wêzen yn mysels.*

*Hjir is de taal net blyn fan hate
en sjoch ik wa't ik werklik bin,
yn stilte dy't befrijt, ûntwapent:
in stim dy't sprekt fan djipper sin.*

*It feilich masker mei trochmidden,
ik toan mysels in wier gesicht;
wylst – iepenlizzend – hannen bidde:
ûntfangend, warleas, flinterlicht.*

*Ik fiel my neibetocht, feroare,
it yl, de siel alhiel trochblet;
ik gean, wer mins as oait tefoaren,
de wrâld yn mei in sjongend hert.*